

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

tot regterlijk ambtenaar in Nederlandsch Indië tot stand kwam (*Staatsblad* 1864, n°. 194).

Batavia, Mei 1867.

*De Procureur-Generaal bij het Hooggeregtshof
van Nederlandsch Indië,*

(w. g.) T. H. DER KINDEREN.

[58. 10.]

BIJLAGE H.

VERSLAG over het gevangeniswezen in Nederlandsch
Indië over de jaren 1864 en 1865.

Gedurende de jaren 1864 en 1865 is in den algemeenen toestand van het gevangeniswezen geene verandering gekomen.

Ook nu kan het Verslag zich dus bepalen tot de vermelding der bijzonderheden, waartoe de rapporten, ingezonden naar aanleiding eener circulaire aan de hoofden van gewestelijk bestuur, de noodige bouwstoffen hebben verleend.

De verdeeling berustende op den verschillende landaard der gevangenen en als de meest doelmatige door mijn ambtsvoorganger in acht genomen, heb ik vermeend eveneens te moeten volgen.

H O O F D S T U K I.

HET GEVANGENISWEZEN MET BETREKKING TOT DE EUROPESCHE
EN DAARMEDE GELIJKGESTELDE BEVOLKING.

De inrigting van het civiel en militair gevangenhuis te Weltevreden voor tot kruiwagen- en tuchthuisstraf veroordeelden blijft bij voortdoring te wenschen overlaten; de localiteit is geheel onvoldoende. Tot het gedwongen doen uitoefenen van eenigen zwaren arbeid, zoo als van zulke veroordeelden zou moeten worden gevorderd, bestaat dien ten gevolge geene gelegenheid. Indien de gevangenis alleen voor burgerlijke voorloopig gevangen en veroordeelde Europeanen en met deze gelijkgestelden behoefde te strekken, zou er voor de behoefte voldoende ruimte aanwezig zijn en ook plaats kunnen worden gevonden tot inrigten van werkplaatsen, maar nu ook een zeer groot deel der ruimte wordt ingenomen door de militaire arrestanten en apellanten, is deze gevangenis voortdurend zoo overhoopt, dat het niet mogelijk is over eenig gedeelte van haar te beschikken tot eenig ander doel dan opsluiting en bewaring. Maatregelen tot verbetering worden echter te gemoet gezien.

Ten gevolge van de te Willem I plaats gehad hebbende aardebeving in October 1865 zijn de militaire gedetineerden van daar tijdelijk overgebracht naar Samarang, alwaar zij in het fort Prins van Oranje goed en ruim zijn gehuisvest.

In 1864 is te Samarang eene nieuwe gevangenis voor Europeanen en met hen gelijkgestelden voltooid en betrokken, waardoor de gebrekkige oude gevangenis aldaar is vervallen. In deze nieuwe gevangenis worden ook inlandsche of met hen gelijkgestelde gegijzelden opgenomen.

Te Soerabaja zijn in de voor inlanders bestemde gevangenis eenige lokalen voor Europeanen bestemd; de toestand dier gevangenis is vrij voldoende, en hoewel stroomend water wordt gemist, weegt tegen dit bezwaar op de nabijheid der groote rivier en het aanwezig van een aantal putten. Maar ook in deze gevangenis was gebrek aan ruimte; hierin zal echter eene belangrijke verbetering komen, wanneer de vertrekken, welke op ultimo 1865 geprojecteerd waren, geheel zullen zijn voltooid. De ruimte voor Europeanen zal nogtans, niettegenstaande er drie nieuwe vertrekken voor gegijzelden of Europeesche gevangenen geprojecteerd zijn, gering blijven.

Te Padang is de gevangenis ter hoofdplaats ondoelmatig, slechts 4 kamers zijn er voor Europeanen; ook is het gebouw vochtig en ongezond, daar bij hoog water alles onderloopt; reeds in het vorig Verslag werd daarop gewezen.

Behalve te Padang kunnen in het gouvernement Sumatra's Westkust ook te Fort de Kock Europeanen worden opgenomen.

Een der wachtkamers van het kettlingangierskwartier te Muntok (Banka), is voor Europeesche en met hen gelijkgestelde gevangenen aangewezen.

Te Bandjermasin is de gevangenis weinig geschikt voor Europeanen, evenwel houden er Europeesche militairen, die voor den krijgstraad moeten teregtstaan, verblijf.

Te Amboina verkeert de gevangenis bij voortdoring in goeden staat; te Ternate daarentegen is de localiteit tot opsluiting van Europeesche gecondemneerden hoogst gebrekkig; zij bestaat slechts uit eene kleine kamer, gelegen te midden van de lokalen der inlandsche gevangenen. In de uitnemend aan hare bestemming voldoende gevangenis te Menado is ook gelegenheid tot verblijf voor Europeesche gevangenen.

In 1864 werd te Macassar de gevangenis betrokken, die vroeger tot kettlingangierskwartier werd gebezigd; zij mogt gezegd worden aan de vereischten te voldoen.

Overigens bestaat in Nederlandsch Indië geen afzonderlijke behoorlijke localiteit tot opsluiting van Europeanen. Dit levert echter weinig bezwaren op, de gevallen toch waarin Europeanen of met hen gelijkgestelden buiten de groote hoofdplaatsen moeten worden in hechtenis gesteld, komen betrekkelijk niet zeer menigvuldig voor.

In Buitenzorg wordt, wegens de bezwaren aan het opzenden van Europeesche gevangenen naar Batavia verbonden, voor de enkele gevallen die zich voordoen, een gedeelte der localiteit van de inlandsche gevangenis daarvoor dienstbaar gemaakt.

Hetzelfde heeft plaats voor de gevangenis te Bandong.

In de gevangenis te Cheribon heeft zich in 1865 slechts een Europeaan in hechtenis bevonden als preventive gevangene; in 1864 werden aldaar geen Europeanen gekerkerd.

Sedert 1°. Januarij 1865 bevindt zich in de gevangenis te Probolingó (Banjoemas) in gijzeling een Europeaan, of liever een met dezen gelijkgestelden inboorling.

Ook te Pamakassan (Madura) zouden geschikte localiteiten voor Europeanen kunnen worden aangewezen, terwijl in de afdeelingen Sumanap en Bangkallang dierzelfde residentie, bij voorkomende behoefte, in de aldaar aanwezige forten daartoe gelegenheid bestaat.

De resident van Rembang wijst er op, dat de behoefte aan speciale vertrekken voor Europeesche gevangenen in zijne residentie zich meermalen heeft doen gevoelen.

Elders wordt voor Europeesche gedetineerden een vertrek in de, gewoonlijk binnen de enceinte der gevangenis staande cipiërs-woning, in gereedheid gebracht. Dit heeft onder andere plaats gehad in Soerakarta. Ook in Djokjokarta zou van de woning van den cipiër moeten worden gebruik gemaakt tot opname van Europeanen; het geval heeft zich echter nog niet voorgedaan.

Ook zoude bij voorkomende gelegenheid een der vertrekken in de benting te Banjoewangie tot gevangenzetting van Europeanen kunnen worden gebezigd.

Wat het aantal der Europeesche gevangenen betreft, heb ik de eer te verwijzen naar de statistieke opgaven, die jaarlijks aan de Regering worden ingediend. (1)

In het jaar 1864 is het beheer over de gevangenis te Soerabaja geheel op nieuw geregeld door de bepalingen, opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van dat jaar, n°. 174, waarbij voor die gevangenis in dienst zijn gesteld een directeur (te kiezen uit gepensioneerde officieren, bij voorkeur uit de kapiteins), 2 Europeesche sleuteldragers, één Europeesche portier, 2 inlandsche hoofdmandoors en 12 inlandsche oppassers. Deze vermeerdering van personeel draagt veel bij tot een meer geregelden gang der administratie en het handhaven van orde en tucht. Een reglement van orde en tucht en eene instructie voor den directeur, acht de adsistent-resident van de politie evenwel wenschelijk. De geest onder de gevangenen is te dier plaatse bijzonder goed geweest, de Europeanen hebben er zich zonder uitzondering zeer geregeld gedragen.

De voeding der gevangenen is bij *Indisch Staatsblad* 1864, n°. 7, op nieuw geregeld geworden en heeft geene aanleiding tot klagen gegeven.

De kleeding wordt eens in het jaar verstrekt; zij zou verre van voldoende zijn, ware het niet dat gewoonlijk de Europeanen hun eigen kleeding dragen, die zij of naar de gevangenis hebben medegebracht of later uit eigen middelen aangekocht. Voor veroordeelden is het invoeren eener eenvormige licht herkenbare kleeding, verschillend voor tot tuchthuisstraf veroordeelden en voor hen die tot gevangenisstraf verwezen zijn, zeer wenschelijk.

De gezondheidstoestand der Europeesche gevangenen, zoowel burgerlijke als militaire, is over het algemeen zeer onvoldoende geweest.

(1) Die over 1865 zijn te vinden in de aantooning sub litt. H, n°. 4, achter dit Verslag gevoegd.

HOOFDSTUK II.

HET GEVANGENISWEZEN MET BETREKKING TOT DE INLANDSCHE BEVOLKING EN DE VREEMDE OOSTERLINGEN.

Even als in het Verslag over de jaren 1862 en 1863 is geschied, meen ik mij te mogen bepalen tot eene opgave der verbeteringen en veranderingen, welke gedurende de jaren 1864 en 1865 in den toestand der gevangeniszen zijn aangebracht.

De ruimte in de stadsgevangenis te Batavia, dienende tot bewaring van inlanders en met hen gelijkgestelden, is verre van voldoende. De gebouwen van het zoogenaamde kettinggangerskwartier zijn in goeden staat en voldoen gedurende de jaren 1864 en 1865 aan de behoefte.

In de ruime gevangenis te Tangerang heeft de gezondheids-toestand niets te wenschen overgelaten; het gemiddelde aantal zieken is er in de jaren 1864 en 1865 nog geen 1 pct. geweest. Ook de gevangenis te Mauk is doelmatig ingerigt. De onvoldoende inrigting der gevangeniszen te Meester Cornelis en Bekassie maakt geheel nieuwe gebouwen dringend noodzakelijk. De gevangenis te Kebajoran is uitmuntend en als model voor gelijksoortige zeer aan te prijzen.

Het bannelingen-kwartier te Banjoebiroe (ten noordwesten der vesting Willem I), is geheel als een militair kampement ingerigt, de ruimte is zeer voldoende.

Ook het marine-etablisement te Onrust laat weinig te wenschen over, het geta. verstrekte kleedingstukken is echter voor de gecondemneerden te gering.

De gevangenis te Serang blijft door doelmatigheid uitmunten. Te Tjeringien is door het Gouvernement autorisatie verleend tot den aanbouw eener nieuwe gevangenis, daarmede was echter tot dusver nog geen begin gemaakt. In 1864 is te Anjer eene hulpgevangenis gebouwd, zij levert echter weinig waarborgen op tegen ontvlugting der gevangenen. Ook bevat zij geen gelegenheid om aan de gedetineerden beweging te verschaffen.

In de gevangenis te Buitenzorg heeft zich meer en meer gebrek aan ruimte doen gevoelen.

Dezelfde opmerking geldt van de gevangenis te Poerjakarta (Krawang), evenwel zijn in het jaar 1865 aldaar de gaanderijen ter zijde van het gebouw afgesloten en tot kamers ingerigt geworden. Ongeveer 60 gevangenen hebben in die kamers verblijf bekomen, doch de verbetering is op verre na niet voldoende tot huisvesting van het steeds toenemend aantal zieken. (1)

In den loop van 1864 en 1865 heeft de gevangenis te Tjandjoer (Preanger regentschappen) belangrijke verbeteringen ondergaan; in het laatst van 1865 werd de beschikbare ruimte wegens het buitengewoon groot aantal gevangenen te klein, en is een hulpgevangenis bijgebouwd, die 3 kamers bevat van 5.25 el lengte en 4.5 el breedte en zich in goeden staat bevindt. Minder voldoet de gevangenis te Bandung; ook daar heeft eene uitbreiding plaats gehad door het in het begin van 1865 bijbouwen eener noodgevangenis van ligte materialen binnen den ringmuur. De staat van het gebouw is overigens goed; evenwel bleven de gebreken, beschreven in het Verslag van 1862 en 1863, in hoofdzaak bestaan. De gevangeniszen te Manondjaja, Soekapoera, Garoet en Soemedang hebben geen veranderingen ondergaan; de ruimte blijft, met uitzondering van het gebouw op laatstgenoemde plaats, voldoende.

In de residentie Cheribon is de gevangenis ter hoofdplaats veel te klein, de ligging te midden van gouvernements-pakhuisen werkt nadeelig op de luchtverversing. Bij gouvernementsbesluit van 2 Januarij 1868, n°. 5, is autorisatie verleend tot den bouw eener nieuwe gevangenis, met capaciteit voor 200 personen. In allezins bevredigenden toestand, zoowel wat ligging als inrigting betreft, verkeerden de gevangeniszen te Koeniga en Indramajoe, beide in den loop van 1863 voltooid. Ten opzichte der laatstgemelde valt op te merken, dat zich soms gebrek aan ruimte doet gevoelen, doch daarin wordt voldoende voorzien door het gebruik maken der voor gegijzelden ingerigte kamers, die doorgaans beschikbaar zijn.

Te Tjiamies is de gevangenis een oud, bouwvallig en vochtig gebouw zonder vloer of ringmuur. (2).

Ten eenen male onge-chikt voor het doel is de gevangenis te Madjalengka. In den loop van 1865 is een bamboezen hulpgebouw opgerigt moeten worden. Bovendien is een aanvang gemaakt met

den bouw eener geheel nieuwe gevangenis aldaar, waartoe bij gouvernementsbesluit van 9 Augustus 1865, n°. 24, vergunning werd verleend.

Te Tagal en Pamalang voldoet de inrigting der gevangeniszen in alle opzichten aan de vereischen; die ter laatstgenoemde plaats werd in 1865 voltooid. Onder gewone omstandigheden is de ruimte genoegzaam, doch ten gevolge der in October 1864 in dit gewest plaats gehad hebbende ongeregelheden zijn meer gevangenen in de gevangenis te Tagal opgenomen moeten worden, dan anders gewoonlijk het geval is; en is daardoor plaatsgebrek ontstaan, waarin het bestuur heeft voorzien door het voor gevangenen, veroordeelden en krankzinnigen bestemde, in 1864 voltooid ziekenhuis, als gevangenis te bezigen.

In de residentie Pekalongan is de staat der tot gevangeniszen ingerigte gebouwen voldoende.

Bij gouvernementsbesluit van 2 November 1865, n°. 67 zijn fondsen toegestaan om de gevangenis te Ternangoong Kadoe te vergrooten; hiermede was op het einde van 1865 nog geen aanvang gemaakt. De resident heeft mede een voorstel gedaan tot het bouwen eener nieuwe gevangenis te Magelang.

In de 6 gevangeniszen in de residentie Bagelen is de ruimte geëvenredigd aan de bestaande behoefte. Wegens het gemis van een ziekenhuis te Wonodobo is in de gevangenis aldaar de noodige localiteit aangewezen.

Doelmatig en voldoende mag eveneens de inrigting der gevangeniszen in de residentie Banjoemas heeten; geen veranderingen hebben plaats gehad; de timmerwerken van het gebouw te Bandjar-Negara verkeerden in slechten toestand, en er is autorisatie gevraagd om ze te herstellen. Het bannelingenkwartier te Pandanarang (Tjilatjap) bevat meer dan voldoende ruimte.

Met uitzondering van de gevangenis te Malang, waarbij in het laatst van 1864 eenige kamers ten behoeve van den cipier en de dienstdoende wacht van pradjoerits zijn gebouwd, is in de residentie Pasoeroean geen verandering gekomen in den staat der gevangeniszen, die allezins bevredigend mag heeten.

In de residentie Samarang zijn ruimte en inrigting der gevangeniszen voldoende, met uitzondering van die te Kendal en te Poerwodadie; in de laatste ontbreekt een verblijf voor vrouwelijke gevangenen. Tot bevordering der luchtverversing zijn in de gevangenis te Salatiga in 1864 in iedere kamer ventilators aangebracht. Te Ambarawa behoort de gevangenis door een steenen gebouw te worden vervangen; ook is de bouw van een steenen met pannen gedekte gevangenis te Oenarang wenschelijk.

In goeden staat verkeerden de gevangeniszen in de residentie Japara.

Minder die in de residentie Rembang; tot de reparatie der gevangenis te Bodjonegoro zijn de noodige voorstellen gedaan, bovendien is zij te klein. Die te Blora zal wegens ouderdom moeten worden afgekeurd.

Krachtens gouvernementsbesluit van 23 Januarij 1864, n°. 8, heeft de gevangenis te Solo eenige herstellingen ondergaan, waardoor meerdere ruimte is verkregen. Gelijk in vroegere Verslagen reeds is gemeld, worden in deze gevangenis opgenomen alle gevangenen van het Gouvernement, van den Soesoehoenan en van Prins MANGKOE NEGORO, en bovendien nog de aan syphilis lijdende publieke vrouwen. De ruimte is voor het groot aantal personen dat in de gevangenis wordt opgenomen, meer en meer ontoereikend.

In de residentie Djokdjokarta bestaat één onvoldoende gevangenis; stroomend water ontbreekt er, ook laat de luchtverversing veel te wenschen over. Een voorstel tot vergrooting is in behandeling.

In alle opzichten uitmuntend blijft de gevangenis ter hoofdplaats Patjitan.

Door gebrek aan onderhoud is de regentschapsgevangenis te Kediri geheel vervallen. Tot den bouw in daghuur eener nieuwe gevangenis aldaar voor 252 personen, is bij gouvernementsbesluit van 29 November 1865, n°. 15, magtiging verleend; waarschijnlijk zal zij tegen November 1867 gereed zijn. De gevangenis te Bliitar is in 1864 nieuw opgebouwd en vrij doelmatig. Te Toelang Agoeng is zij niet groot genoeg, de kamers zijn te laag, bedompt en bijna zonder ventilatie. Te Trengalek is zij voldoende, geenszins echter te Berbek; voorstellen tot vernieuwing der laatste zijn der Regering aangeboden, doch afhankelijk gemaakt van de verplaatsing van den zetel van het Bestuur te Berbek naar Kedjoong Semie. Ook zijn door den resident aan den directeur der burgerlijke openbare werken voorstellen gedaan tot vergrooting der districtsgevangeniszen.

Bij gouvernementsbesluiten van 7 April 1864, n°. 24 en 5 April 1865, n°. 28 is toegestaan het bouwen eener geheel nieuwe gevangenis in het regentschap Magettan (Madioen) en het bijbouwen

(1) In den aanvang van 1866 zijn fondsen toegestaan voor het aanbrengen van verbeteringen aan en het daarstellen van nieuwe localen bij deze gevangenis.

(2) De resident heeft in het begin van 1866 een voorstel aan het Gouvernement ingediend, tot aanbouw eener nieuwe gevangenis.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

van twee kamers aan de gevangenis te Ponorogo. Het eerste werk is in afwachting van nader toe te stane fondsen gestaakt, het andere werd in het laatst van 1865 voltooid. De inrigting en ruimte der gevangenis op de hoofdplaats Madioen is allerebrekkeligst, ook die te Ngawie en Poerwodadie zijn te bekrompen, te Soemdrotto voldoet zij vrij wel.

De toestand der landsgevangenis te Soerabaja is boven beschreven. Het is hier de plaats te vermelden dat zij voor inlanders beter voldoet dan voor Europeanen, althans zoo de overbevolking der onvoldoende gevangenis te Grissee het niet noodzakelijk maakte dat een groot aantal gevangenen, soms 80 bedragende, naar Soerabaja werd overgebracht. Eenige verbetering is te Grissee in 1865 tot stand gekomen door de houten deuren in de gevangen-vertrekken door ijzeren traliedeuren te vervangen. Te Sidhoardjo is de gevangenis ruim en luchtig; zij voldoet zeer goed. Hetzelfde mag gezegd worden van die te Sankapoera (eiland Bawean).

Van de twee gevangenis te Bangkallang (Madura) is de eene te klein voor de behoefte, de andere een noodgevangenis, die bij voldoende ruimte slecht is ingerigt. De gevangenis te Sampang bevat veel te weinig ruimte; hierin wordt echter eenigermate te gemoet gekomen door het verzenden naar Pamakassan van de zwaarste misdadigers, zoodra hunne zaken door de regtbanken beslist zijn. De gevangenen gestraft ter politierol van Sampang, houden verblijf in een van bamboe opgetrokken behoorlijk omgaggerd gebouw. De zieke gevangenen worden behandeld in een klein steenen lokaal, dat voor f 10 's maands tot voormeld doel is ingehuurd.

Ten aanzien van het onderzoek in 1865 ingesteld naar den toestand der gevangenis op het eiland Madura, heb ik de eer te verwijzen naar hetgeen daaromtrent is medegedeeld in de noot, voorkomende in het Verslag over de jaren 1862 en 1863. (1)

Op de hoofdplaats der afdeeling Pamakassan, bevond zich in den aanvang van 1864 een zeer kleine ontoereikende gevangenis. Sedert 20 September 1864 is daar het nieuwe gebouw, tot welks oprigting bij gouvernementsbesluit van 6 December 1862, n°. 30, was besloten, voor de dienst geopend. Het voldoet in alle opzichten aan de vereischten.

Ter tegemoetkoming in de behoefte aan meerdere ruimte voor de gevangenis te Sumanap, is door een inlandschen vorst afgestaan een klein gebouw voor de opsluiting van politieel gestraften, zoodeme een van steenen opgetrokken woonhuis in de nabijheid der gevangenis tot verpleging van zieken.

In de residentien Probolinggo en Bezoekie voldoen de gevangenis aan hare bestemming.

In 1865 zijn aan de gevangenis te Banjoewangie verscheidene verbeteringen en vernieuwingen aangebragt, als het daarstellen van 17 lichtramen met ijzeren tralies en een muur met houten hekwerk aan de noord- en oostzijde; de ruimte is voldoende. Aan het etablissement van landbouw te Soekaradja, werden geene veranderingen aangebragt.

Te Boeileleng en Djembrana (Bali), beantwoorden de gevangenis aan het doel.

Van de gevangenis op de buitenbezittingen is die te Padang, gelijk boven reeds is vermeld, hoogst ondoelmatig. Het in vervallen toestand verkeerende houten gebouw te Priaman is in den loop van 1864 vervangen door eene nieuwe steenen gevangenis, voldoende aan de vereischten. Te Aijer-Bangies, Rau, Fort de Kock, Padang Pandjang en Singhara, zijn de gevangenis voldoende; die te Fort van der Capellen en Solok verkeerden in bouwvalligen staat. Te Sebogha is de houten met atap gedekte gevangenis in 1864 vervangen door een steenen gebouw; aan een dwangarbeiderskwartier blijft daar echter behoefte bestaan. Te Goendang Sitoli (eiland Nias) is de houten gevangenis in April 1864 voltooid. Niettegenstaande in 1864 met de oprigting van een houten gevangenis te Singkel een begin is gemaakt, was dit gebouw op ultimo 1865 nog niet voltooid.

Dringend doet zich de behoefte gevoelen aan nieuwe gevangenis te Pau, Soloh, Pajacombo, Port van der Capellen, Penjaboengan en Padang Sidempoean; daartoe strekkende voorstellen zijn gedaan.

De binnen de kampong gelegen gevangenis te Palembang is ondoelmatig en hoewel die binnen het fort beter voldoet, blijft de ruimte ontoereikend. Hetzelfde geldt van de drie voor de gevangenen ingerigte vertrekken in het fort te Tebing Tingie. De gevangenis te Moeara Bliti is onvoldoende. In de afdeeling Ampat Laedang is ten gevolge van aanhoudende rukwinden in 1865 de kazerne voor gewapende politiedienaren omgewaaid; daarin be-

vonden zich twee kamers tot opsluiting van gevangenen, die thans in een ander gebouw vrij voldoende zijn gehuisvest. Te Medeara Doea is een nieuwe gevangenis gebouwd, hetgeen eveneens wenschelijk zoude zijn in de afdeeling Kommering Ilier. Het steenen gebouw tot vervanging der houten gevangenis in de afdeeling Moesie Ilier is met ultimo 1865 voltooid geworden.

Aan de gevangenis te Moeara Kompeh is in 1865 wegens het groot aantal gevangenen een gedeelte van 13 Ned. el in de lengte bijgebouwd, zoodat de geheele lengte thans bedraagt 35 Ned. ellen. Door vernieuwing van houten stijlen, omwanding en dakbekleding, voldoet het gebouw thans vrij goed.

In December 1865 is de gevangenis te Telok Betong (Lampongsche districten) geheel afgebrand; onmiddellijk is eene tijdelijke gevangenis gebouwd, bestaande uit drie blokken, waarvan twee zijn voltooid en betrokken; zij voldoen vrij wel aan de behoefte. Op de hoofdplaats, van iedere afdeeling van genoemde residentie bestaan geheel onvoldoende gevangenis.

Ruim en luchtig is de gevangenis te Benkoelen, maar de zekerheid tegen ontsnapping der gevangenen laat veel te wenschen over. Overigens voldoen in de adisistent-residentie Benkoelen de in September 1864 voltooid gevangenis te Taba Penandjong, alsmede die te Tallo; minder die te Kroë en Manna, waar gebrek aan ruimte bestaat. In 1865 is de gevangenis te Moko-Moko nieuw opgebouwd, doch daar zij geheel uit bamboe bestaat, is het ontvlugten niet moeilijk en zijn daarin 2 veroordeelden geslaagd. Nog niet voleindigd is het bouwen der nieuwe gevangenis te Kauer. De steenen gevangenis te Muntok (Banka) bevat geen voldoende ruimte om de preventive gevangenen van anderen af te zonderen; ook de inrigting der gevangenis is voor de gezondheid schadelijk. Voor den bouw eener nieuwe gevangenis op een hoog gelegen terrein achter het raadhuis is thans een project onderhanden. Het kettinggangerskwartier te Muntok is uitstekend te noemen; ook de nog nieuwe gevangenis in elk der andere acht districten van het eiland Banka voldoen geheel aan de vereischten.

In April 1864 is de hoogst onvoldoende gevangenis Tandjong Pinang (Riouw) door eene nieuwe vervangen geworden, tevens dienende tot dwangarbeiderskwartier en gelegen nabij het fort Kroonprins. Zij voldoet zeer goed.

Ook de gevangenis te Tandjong Pandan (Billiton) is in bevredigenden toestand, zij is ruim en hoog.

Onvoldoende ruimte bevat de gevangenis te Bandjermasin, alsmede de tijdelijke gevangenis te Martapoera, doch bij gouvernementsbesluit van 27 Mei 1865, n°. 6, zijn gelden toegestaan tot aanbouw eener nieuwe gevangenis op laatstgenoemde plaats; in de maand December van dat jaar is daarmede een aanvang gemaakt, en het is te verwachten, dat het gebouw in den loop van 1867 zal zijn voleindigd. Te Sampit is de gevangenis doelmatig; onvoldoende daarentegen zijn die te Plejjarie, Kwala-Kapoeas, Marabahan en Kahajjan. Het gebouw te Amoenthaj, tot welks oprigting bij gouvernementsbesluit van 27 Mei 1865, n°. 6, fondsen zijn toegestaan geworden, zal vermoedelijk tegen ultimo December 1867 voltooid zijn, en in alle opzichten aan het doel beantwoorden. De huisvesting der bij de mijnen te Pangaron en Pelarang-Koeti aanwezige dwangarbeiders laat niets te wenschen over. Doelmatige tijdelijke gevangenis zijn in 1865 gebouwd te Barabei en Tandjong.

In de residentie Wester-afdeeling van Borneo is in den loop van 1866 te Sintang eene sedert jaren in aanbouw zijnde gevangenis voltooid. In enkele onderafdeelingen worden gevangenis aangetroffen, welke echter dien naam niet verdienen. Die te Pontianak en Sambas voldoen aan de vereischten; de afscheiding der verschillende soorten van gevangenen wordt zeer nauwkeurig in acht genomen. Te Montrado daarentegen beantwoordt de gevangenis niet aan het doel; gebrek aan ventilatie is er een groot ongerief.

Ter hoofdplaats Amboina zijn in 1865 twee kamers aan de gevangenis bijgebouwd, benevens twee badkamers. De verschillende soorten van gevangenen zijn er van elkander gescheiden. Het kettinggangerskwartier te dier plaatse is slecht en bouwvallig; het in aanbouw zijnde nieuwe kwartier is nog onvoltooid. De gevangenis te Saparoea voldoet wat de grootte betreft, doch een open plein om de gevangenen versche lucht te kunnen doen genieten, benevens een put en een latrine, ontbreken. De dwangarbeiders worden gehuisvest in een gaba-gaba-gebouw, dat geen waarborgen oplevert tegen ontvlugting. Ondoelmatig blijft de steenen gevangenis te Hila. In den loop van 1865 is te Wahaaj (eiland Ceram), een nieuw bannelingenkwartier, tevens dienende tot gevangenis opgericht; het voldoet aan de vereischten. De projecten en begroting tot het bouwen eener behoorlijke gevangenis te Kajeli (eiland Boeroe) zijn in behandeling.

Op Banda is de staat der gevangenis te Neira uitmuntend.

(1) Zie het algemeen Regeringsverslag over 1863, blad. 55 der bijlagen. Verg. ook het tegenwoordig Regeringsverslag, hoofdstuk E, afd. IV, § 4.

Verslag van het beheer en den staat van Nederlandsch Indie over 1865.

(Bijlagen van het Regeringsverslag.)

Als gevangenis voor inlandsche veroordeelden voldoet het daartoe dienende gebouw te Ternate

Ook de gevangenis te Koepang (Timor) bevat genoegzame ruimte. Van de aan hare bestemming voldoen de gevangnissen te Menado en Macassar is boven gewag gemaakt. Te Gorontalo blijft de gevangenis veel te wenschen overlaten; gevaarlijke personen worden in het nieuwe fort in een der arrestkamers voor militairen in verzekerde bewaring gehouden.

In het gouvernement Celebes en onderhoorigheden is de gevangenis te Bonthain te klein, ook die te Maros is dikwijls te beperkt. De opbouw van een steenen gevangenis te Palangnipa is bij gouvernementsbesluit van 18 November 1864, n°. 21, bevolen, doch eerst in Maart 1866 is met den bouw een aanvang kunnen gemaakt worden. Ook wordt er, krachtens gouvernementsbesluit van 9 November 1864, n°. 9, gewerkt aan een steenen gebouw te Boelekomba. Ondoelmatig en te bekrompen zijn de gevangnissen te Bikeroe en Takalar. In de afdeelingen Binamoe en Bankala bestaat geen gevangenis; de dwang-arbeiders en de veroordeelden ter zake van overtreding worden er gehuisvest in een der bijgebouwen van het passantenhuis, de praeventive gevangenen in een der arrestkamers aan het militair kampement. De gevangenis te Saleijer beantwoordt volkomen aan het doel. Te Toli Toli bestaat geen eigenlijke gevangenis; een bamboezen huisje wordt gebezigt tot huisvesting der in den ketting veroordeelden; de ter politie-rol gestraften houden verblijf in een der kamers van de bijgebouwen der gouvernementswoning. De houten gevangenis te Bima (Soembawa) bevat genoegzame ruimte en voldoet aan de bestaande behoefte.

Uit het vorenstaande blijkt ook wederom ditmaal, dat het aantal ondoelmatige of niet aan de behoefte voldoende gevangnissen, vrij aanzienlijk is.

Vat men de gemelde bijzonderheden omtrent het al of niet voldoende der gevangnissen gedurende de jaren, waarover dit Verslag loopt, te zamen, dan verkrijgt men de volgende opgave.

Aan de behoefte voldeden de gevangnissen te:

Tangerang;
Mauk;
Kebajoran;
Batavia (kettlingangskwartier);
Banjoebiroe (bannelingenkwartier);
Onrust (bij het marine-etablisement);
Samarang (fort Prins van Oranje);
Serang;
Soemedang;
Koeningan;
Indramajoe;
Tagal;
Pamalang;
Pekalongan;
Residentie Bagelen; (†)
Residentie Banjoemas; (†)
Residentie Pasoeroean; (†)
Samarang;
Salatiga;
Japara;
Patjitan;
Sidhoardjo;
Sankapoera (Bawean);
Residentie Banjoewangie;
Residentie Probolinggo;
Residentie Bezoekie;
Priaman (gouvernem. Sumatra's Westkust);
Aijer-Bangies (Sumatra's Westkust);
Fort de Kock (idem);
Padang-Pandjang (idem);
Singhara (idem);
Residentie Banka; (†)
Tandjong-Pinang (Riouw);
Tandjong-Pandan (Billiton);
Amboina;
Wahaaj op Ceram (bannelingenkwartier);
Banda Neira;
Koepang;
Menado;
Gouvernement Celebes en onderhoorigheden. (†)

(†) Geldt van het meerendeel der in deze gemeenten aanwezige gevangnissen.

Niet of minder voldeden de gevangnissen te:

Weltevreden (civiel en militair gevangenhuis);
Batavia (stadsgevangenis);
Meester Cornelis;
Bekazzie;
Anjer (hulpboei);
Buitenzorg;
Tjandjoer;
Tjandjoer (hulpgevangenis);
Bandong;
Manondjaija;
Soekapoera;
Garoet;
Cheribon;
Tjiamies;
Madjalengka;
Magelang;
Temangoong;
Kendal;
Poerwodadie;
Ambarawa;
Residentie Madura; (†)
Soerakarta;
Djokdjokarta;
Rembang;
Residentie Kediri; (†)
Residentie Madioen; (†)
Soerabaija;
Grissee;
Padang (gouvernem. Sumatra's Westkust);
Fort van de Cappellen (idem);
Solok (idem);
Sibogha (idem);
Rau (idem);
Paijakombo (idem);
Penjaboengan (idem);
Padang-Sidempoean (idem);
Residentie Palembang; (†)
idem Lampongsche districten; (†)
Assistent-residentie Benkoelen; (†)
Residentie Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo; (†)
Residentie Wester-afdeeling van Borneo; (†)
Saparoea (Amboina);
Hila (idem);
Ternate;
Gorontalo (Menado).

En hiermede meen ik van de gevangnissen te mogen overgaan tot de gevangenen zelve en hunnen toestand.

Ten aanzien van het aantal gevangenen, heb ik de eer te verwijzen naar de statistieke staten door mij aan de Regering aangeboden. (1)

Kleeding werd over het algemeen van gouvernementswege verstrekt aan de tot dwangarbeid veroordeelden, niet aan de politieel gestraften.

Ook ontvingen de gevangenen in den regel legmatjes.

De voeding had doorgaans bij aanneming plaats. In Djokdjokarta moeten de voedingsmiddelen geleverd worden door of van wege den sultan, doch zij laten dikwijls veel te wenschen over. De resident acht het in hooge mate verkieslijk, alle inmenging en bemoeienis in het gevangeniswezen aan den sultan te onttrekken.

Sedert 1865 wordt in het onderhoud der gevangenen te Djembrana (Bali) op 'slands kosten voorzien.

Hoogst wenschelijk blijft de scheiding van de verschillende kategorien van gevangenen, vooral ook van mannen en vrouwen. De beperkte ruimte leverde evenwel daartegen soms een groot bezwaar op.

Slecht toezigt en pligtverzuim der wakers benevens gebrek van dienstdoend personeel deden zich wederom levendig gevoelen en veroorzaakten desertie; de bezoldigingen aan cipiërs, mandoors en oppassers toegekend, zijn in den regel veel te gering om geschikt personeel te kunnen bekomen.

(†) Geldt van het meerendeel der in deze gemeenten aanwezige gevangnissen.

(1) Zie voor 1865 de staten hierachter overgelegd onder litt. H, n°. 2 en 3

Verslag van het leheer en den staat van Nederlandsch Indie over 1865.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

In de gevangenis te Palembang laat de ligging der gevangenen te wenschen over.

In de residentie Cheribon werden orde en tucht op verre na niet voldoende gehandhaafd, doch zooveel mogelijk is daarin thans voorzien.

In de gevangenis te Menado werden evenmin orde en tucht gehandhaafd, de oorzaak hiervan was het pligtverzuim van den cipier, die evenwel nu door een meer geschikt persoon is vervangen.

Gedurende de jaren 1864 en 1865 zijn er uit het bannelingenkwartier te Banjoe-Biro 604 dwangarbeiders ontvlugt; 451 werden daarvan teruggebracht, zoodat het verlies 153 man bedragen heeft. Als drijfveer voor die talrijke desertien geeft de militaire autoriteit op, het verlangen naar vrouwen en kinderen.

In de residentien Rembang en Kediri hebben eveneens vele desertien plaats gehad, hetgeen voornamelijk geweten wordt aan het slechte toezigt der bewakers. Voorstellen tot verbetering van het personeel zijn door den resident ingediend.

Ook uit de gevangenis te Grissee is menige dwangarbeider ontvlugt; hunne wederopsporing heeft thans niet de gunstige resultaten van vroeger opgeleverd. Dit wordt toegeschreven aan de opheffing van het verbod om zonder passen te reizen.

In verscheidene gevangnissen op de Buitenbezittingen, onder andere te Benkoelen, is de zekerheid tegen ontsnapping zeer gering; de materialen waaruit vele dier gevangnissen zijn zamengesteld, zijn geheel onvoldoende om uitbraak te beletten.

Sedert Februarij 1864 zijn wakers bij de gevangenis te Meester Cornelis aangesteld; vroeger geschiedde de bewaking door hemits (heeredienstpligtigen) zonder loon, doch met voeding.

Van het in 1864 op nieuw georganiseerde beheer over de gevangenis te Soerabaja, is reeds boven melding gemaakt; voor het opzigt over de dwangarbeiders aldaar bij hunne werkzaamheden buiten het kwartier, zijn in dienst gesteld twee Europeesche opzigtters. Het inlandsche personeel van toezigt is echter, volgens den resident, nog te gering, zoodat de nachtwacht, bij gebrek aan speciaal daarvoor aangesteld personeel, ook door de twaalf inlandsche oppassers moet worden waargenomen.

Tot indienststelling van een Europeeschen opzigtter over de gevangenis te Grissee, is een voorstel gedaan, alsmede om het tractement der twee buitengewone mandoers te verhoogen.

Te Sambas (Wester-afdeeling van Borneo) is in 1865 een inlandsche cipier in dienst gesteld op een tractement van f 15 in de maand, en bij het bannelingenkwartier te Amboina in hetzelfde jaar een Europeesche opzigtter op eene bezoldiging van f 75 's maands.

De gezondheidstoestand der gevangenen was in het algemeen gunstig.

In de stadsgevangenis te Batavia was zij minder naar wensch, de geregelde arbeid in de open lucht heeft het lijden aan beri beri evenwel veel doen verminderen.

Reeds sedert het begin van 1865 is in overweging om een vertrek binnen de enceinte der gevangenis te Meester Cornelis tot infirmerie in te rigten; tot nog toe is deze zaak niet tot beslissing gekomen.

Zeer ongunstig was de gezondheidstoestand in het bannelingenkwartier te Banjoebiro gedurende de jaren 1864 en 1865; cholera, buikziekten, dyssenterien kwamen menigvuldig voort. In 1864 heeft het aantal verpleegden daags 56 bedragen, dat der kwartierzieken 48; in 1865, daags 56 verpleegden en 34 kwartierzieken.

Gunstig steekt daarbij af de gezondheidstoestand in 1864 der dwangarbeiders te Pandanarang (Tjilatjap). De minder goede weersgesteldheid heeft echter ook daar in het volgende jaar toename van zieken ten gevolge gehad.

In het marine-etablisement te Onrust is de gezondheidstoestand bevredigend geweest.

Eveneens in de gevangenis te Buitenzorg, waar de betrekking van den doctor-djawa, die de lichtere zieken verpleegde, in December 1865 is opgeheven, aangezien er twee geneesheeren ter plaatse aanwezig zijn.

Omtrent het leiden van stroomend water door de gevangenis te Magelang heeft de resident van Kadoe een voorstel ingediend.

Ondanks de overbevolking der gevangnissen op de hoofdplaatsen der afdeelingen Madura en Sampang, en niettegenstaande het heerschen van cholera en sterke koorts-epidemien, is de gezondheidstoestand aldaar vrij voldoende geweest. Te Sumanap echter hebben koortsen en cholera vele slagtoffers gemaakt; de geneeskundige behandeling liet daar veel te wenschen over, doch daarin is nu op voldoende wijze voorzien.

Gebrek aan stroomend water en de voor de gezondheid schadelijke nitwasemingen van modder en vuilnis hebben in de gevangenis te Djokjokarta een nadeelig invloed uitgeoefend.

In de beide jaren waarover dit Verslag loopt, heeft onder de gevangenen te Patjitan geen enkel sterfgeval plaats gehad.

Gering is de sterfte geweest in de gevangenis te Grissee. In de gevangenis te Modjokerto is de gezondheidstoestand niet gunstig geweest, hetgeen door het bestuur aldaar vooral wordt geweten aan de omstandigheid, dat de aan het gebruik van opium verslaafde gevangenen, niet meer kunnende voldoen aan die voor hen bestaande behoefte, buik- en longziekten kregen en aan uitputting bezweken. In 1864 zijn er van 125 zieken 29 overleden, in 1865 van 48 zieken 19. De cijfers zijn eventueel in verhouding tot het geheel getal gevangenen gering te noemen, zijnde in 1864 2465 en in 1865 1943.

Uitstekend was de gezondheidstoestand van de gevangenen in Bezoekie.

Het ongunstige klimaat werkt nadeelig op de gezondheid der gedetineerden te Tallo (Benkoelen);

In 1865 kwamen nog al veel dwangarbeiders op Riouw onder geneeskundige behandeling, ten gevolge van de militaire expeditie naar de Noord-Oostkust van Sumatra, gedurende welke zij zware diensten in een zeer ongezond land moesten verrigten.

Ook in de residentie Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo was de gezondheidstoestand niet naar wensch; de in de maanden Augustus en October aldaar geheerscht hebbende cholera sleepte menigeen ten grave.

In de wijze van overbrenging benevens in den arbeid der gevangenen is geen verandering gekomen.

H O O F D S T U K III.

KOSTEN VAN HET GEVANGENISWEZEN.

Even als in het vorige Verslag is het ook nu onmogelijk met volledigheid op te geven, hoeveel gedurende de jaren 1864 en 1865 is uitgegeven tot bestrijding der kosten voor het gevangeniswezen in Nederlandsch Indie. De opgaven zouden zich wederom moeten bepalen tot enkele posten.

De hoofden van gewestelijk bestuur zijn niet in staat alle kosten met juistheid te vermelden.

Eerst wanneer het gevangeniswezen zijne reeds lang gewenschte en zoo hoogst noodzakelijke reorganisatie zal hebben ondergaan, zal het mogelijk zijn jaarlijks eene volledige opgave te geven van de kosten. (1)

Batavia, Junij 1867.

De Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Nederlandsch Indie,

(w. g.) T. H. DER KINDEREN.

[58. 11.]

BIJLAGE I n°. 1—3.

AANTOONING van het aantal Europeesche gevangenen en gegijzelden en inlandsche militaire gevangenen in Nederlandsch Indie, gedurende het jaar 1865.

AANTOONING van het aantal dwangarbeiders in en buiten den ketting in Nederlandsch Indie, gedurende het jaar 1865.

AANTOONING van het aantal inlanders en vreemde Oosterlingen, op de politierol met gevangenis, blokarrest en ten-arbeid-stelling aan de publieke werken gestraft, alsmede van de preventive gevangenen en civiel gegijzelden in Nederlandsch Indie, gedurende het jaar 1865.

(1) In 1866 zijn van den procureur-generaal voorstellen gevraagd zoowel nopens eene reorganisatie van het gevangeniswezen als van het daarmede in zoo naauw verband staand penitentiair stelsel in Nederlandsch Indie. Sedert is hem voor dezen veel omvattenden en moeilijken arbeid een ambtenaar toegevoegd geworden.